

KAPITEL 7

Doughnutøkonomi, produktion og grønt iværksætteri

PROBLEMER

Afdansningsbal for et økonomisk system

Vores økonomiske system er blevet en åbenlys trussel mod planetens eksistens. En fortsat vækst i produktion og forbrug på en Jord med begrænsede og endelige ressourcer er opskriften på katastrofer.

Af Niels Aagaard, formand for Det Fælles Bedste

Vi har skabt et økonomisk system, som bliver vores grav, medmindre vi dirigerer det i ny retning. Kapitalismen er et 200 år gammelt økonomisk system, som har spredt sig til de fleste egne af verden, hvor klodens virksomheder alle arbejder for stadig vækst i jagten på størst mulige overskud, profit. Det holder planeten Jorden ikke til. Hverken de fortsatte udledninger af CO₂, som væksten medfører, eller udtømmingen af Jordens ressourcer, som den stadige vækst i produktion samtidig resulterer i. Det er på tide, at systemet får lov til at danse af, at vi erstatter den økonomiske vækst som drivkraft med væksten i naturrigdom og livskvalitet for flest mulige. En økonomi der skal tjene det fælles bedste.

Stater og firmaer har alle et mål for vækst - BNP - hvori naturen ikke indgår

1970-2020: 50 års vækst har skabt enorme firmaer, multinationale selskaber, der opererer på tværs af landegrænser, med økonomier, der overgår mindre nationalstaters. Stadig færre, stadig større og mere magtfulde selskaber bestemmer over stadig mere af verdensøkonomien. Nyliberalismen fra 1980'erne og globaliseringen fra 1990'erne har understøttet og forstærket disse tendenser (se kassen). De firmaer, der ikke var effektive og ikke vækstede nok, blev knust af systemet undervejs.

For dem alle var jagten på profit målet. Væksten var midlet. Natur, biodiversitet og miljø var og er ikke en del af de økonomiske kalkuler. Selv nu, hvor væksten så åbenlyst truer kloden og vores eksistensgrundlag, medregnes påvirkningerne på kloden *ikke* i de analyser, der afgør, om en produktion iværksættes eller ej, og om den anses for at give overskud eller ej. Det samme gælder nationalstaternes opgørelser over nationernes samlede økonomi: Vi måler kun på omsætningen af varer målt i penge, BNP. Indtægter minus udgifter værdisat i penge. Selve produktionens *forudsætning* i form af natur, ressourcer, økosystemer, biodiversitet, klima etc. og produktionens påvirkning heraf eksisterer ikke i den verden.

Til trods for 30 års klimadebat opgør vi i 2021 stadig Exxon og Shell's værdier ud fra, hvor meget olie de sælger. Når de sælger meget, stiger deres aktier og dermed værdi. Også selvom vi ved, at jo mere de sælger, des mere slår vi kloden ihjel. Vi har et værdimål, som er blevet indlysende absurd og misleder os i alle vigtige vurderinger. Vi er nødt til at lave et nyt mål for værdi og vækst – vækst i naturrigdom, i naturlige ressourcer. Og fremadrettet altid spørge os selv: Opbygger en given produktion vores naturressourcer, eller ødelægges den selvsamme? Er den nødvendig? For hvem?

Kapitalisering af alle livsområder

Stadig flere geografiske områder af verden blev inddraget i den globale kapitalisme og underlagt dens væksttvang. Samtidig er stadig flere livsområder blevet en del af kapitalismen. Ting der tidligere hørte fritiden eller privatsfæren til er blevet genstand for privat investering og vækst: Sport, musik, fritid, kultur, TV, reklamer, medier, barndommen, 5G - kapitalismen er inde i det

hele. TV bliver til reklamer med underholdning omkring. Sport kommer til at handle om milliarder. Legen er blevet domæne for lego, play-station, mobil osv.

Og med varerne følger en livsstil. Med livsstilen og dens vaner følger et mindset, en tankegang og kultur. Vi lærer at tænke i varer og døde ting som midler til kærlighed, selvrealisering, identitet, lykke. Vi er mennesker, men bliver forbrugere, ting bliver vejen til prestige og selvrealisering, underholdning bliver et af vor vigtigste mål.

Kapitalismen har sat normen for vores forbrug

Kapitalismens tvillingsøster er den købelystne forbruger. Hvad der produceres skal sælges. Reklamen er det stærke glidemiddel, og TV sender det direkte ind i stuerne. Det moderne menneske identificerer sig vha. sit forbrug. En AUDI SQ8 koster fra 1,8 mio. og udleder 290 g CO₂ per km. Det er overladt til forbrugeren selv at vægte mellem wow-effekt vs. klima. Det fornemme hus ved sydkysten, samtalekøkkenet i sjældne træsorter fra Japan. Dit forbrug og dine ting definerer dig og din prestige. De menneskelige relationer bliver til stadige konkurrencer, hvor du er 'bagud', når du har en gammel model af iPhone.

En klassekammerat til mine børn fik som 12-årig en sommerferie, der startede med en uge i Californien, derefter en uge i Kina og så til Afrika en sidste uge. Forældrene gør det 'for børnenes skyld', og det bliver 'new normal' i et segment af velstående. Og med forbruget som prestigemål følger accepten af en livsstil, hvor arbejde er Gud, stress er ok, hvor de lange arbejdsdage og benhård topstyring bare er en del af gamet. En livsstil med den stressede forbruger, der skal nå stadig nye perfektioner, og den stræbsomme arbejdskraft der skaber grundlaget for dét, præsterende døgnet rundt.

Ulighed på globalt plan

Globaliseringen har betydet billige varer til de rige lande, mens klimabelastningen er blevet tilskrevet det fattige producentland, der typisk producerer med kul, olie eller gas. Multinationale firmaer investerede i lande, som leverede råstoffer, billig arbejdskraft og produktivkræfter, ofte under urimelige forhold: Børnearbejde, slavelignende arbejdsleje, sultelønninger, 12 timers arbejdsdage under ringe miljøforhold, en massiv udplyndring af ressourcer i hele regioner af Afrika, Latinamerika, Asien, Østeuropa. Og over-skuddet gik til moderselskaberne i de rige lande.

Men globaliseringen har også samtidig betydet vækst i levestandard, teknologi, forbrugsmuligheder for mange verdensborgere. Som regel med den moderne kapitalismes bagsider: Millionbyer, betonejendomme, forurening, bilkøer. Kina er blevet verdens fabrik, men også dens kulrøgsspyende 'skorsten'.

Fra 1980'erne designedes et globalt system med frihandelsaftaler, økonomiske frizoner etc. som skulle sikre, „at de multinationale virksomheder altid skulle have lov at gennemse kloden på jagt efter den billigste og lettest udnyttelige arbejdskraft“ (Naomi Klein "Intet bliver som før").

Den globale arbejdsdeling skabte større ulighed på verdensplan, mere magtfulde multinationale selskaber, den forøgede antallet af

CITAT:

Troen på evig økonomisk vækst lever i bedste velgående, se fx Dansk Industris Business hjemmeside jan. 2021:

„Nye tal: IMF's nye prognose forudsiger en fremgang i verdensøkonomien på 5,5 procent i 2021. (...) IMF er optimistiske i deres vurdering, lad os håbe de får ret, siger Allan Sørensen, cheføkonom i Dansk Industri (DI). (...) I 2021 venter IMF fremgang i hele verden. Væksten vil være højest i Kina og Indien.“

<https://www.danskindustri.dk/di-business/arkiv/nyheder/2021/1/imf-ser-bedre-tider-for-verdensokonomien-i-2021/>

superrige og gav en stadig større klimabelastning. Inden længe vil klimaforandringer og biodiversitetskriser skabe ændringer, der vil gå først og hårdest ud over de fattigste dele af verden. Men som Tysklands oversvømmelser og de ukontrollerede brande i Canada, USA, Rusland osv. fra sommeren 2021 viser det, så er denne krise allestedsnærværende.

Således er globaliseringen blevet den nye kolonialisme, hvor de rige lande udnytter de fattige. Væksten er overtaget af de helt store lande som Indien og Kina, hvor middelklassen inden længe vil vokse voldsomt og dermed forøge verdens forbrug yderligere. Verden har overtaget 'vores' – Vestens - model og igangsat en march mod kaos.

Vi lever i et 'demokrati', men er uden indflydelse på produktion og økonomi

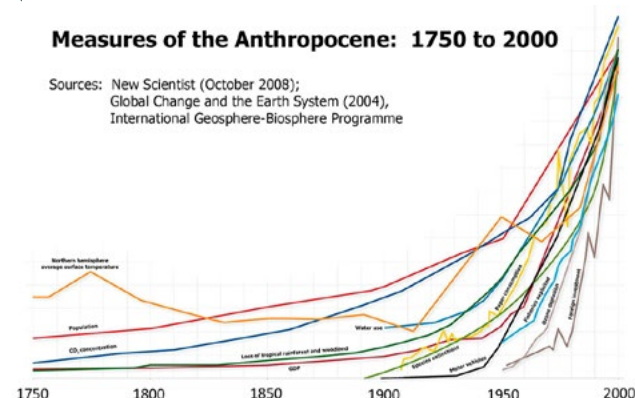
Vi lever i et demokrati, men har ingen indflydelse på globale og lokale virksomheders dispositioner – deres økonomi er i store træk for vores indflydelse. Selv når det har afgørende betydning for vores liv og lokalsamfund. De kan flytte til 3. verden, lukke eller omlægge produktionen. De kan beslutte at udlede CO₂, ødelægge biodiversitet, udlede kvælstof i store mængder, forgifte drikkevand osv. - det er ikke noget, vi har indflydelse på som borgere. For virksomhederne er privat ejendom og kan beslutte, hvad de vil inden for lovens rammer. Vi kan højst nægte at købe deres varer eller forsøge at få staten til at regulere.

Al produktion og økonomis formål var oprindeligt at indfri vores behov for livsforbrødenheder. I kapitalismen er det vendt til, at formålet er at tjene penge. Økonomien skulle være et redskab, men er blevet vores herre.

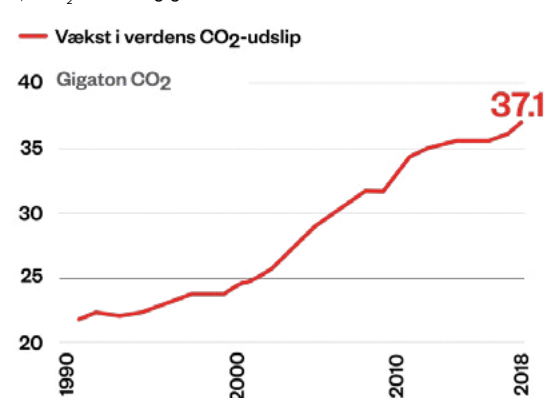
Kun så småt er verdens økonomer ved at få øjnene op for galskaben og indse, at vækstens tid er forbi. 'Vækst' er på vej til at blive middelalder, en overtro på linje med datidens tro på, at Jorden var flad. Den engelske økonomi Kate Raworth er en af de nye økonomer. Hun har udviklet en alternativ økonomisk model, Doughnut-økonomien, som forsøger at bane vej for et nyt økonomisk system.

Når vi omstiller til den næste økonomi, er vi nødt til (igen) at skabe en økonomi, der producerer vores livsforbrødenheder på måder, der tager hensyn til planeten, og som vi kan styre. Afdansningsballet er startet, og vi byder morgendagens klimavenlige version af det økonomiske system op til en dans for livet. ■

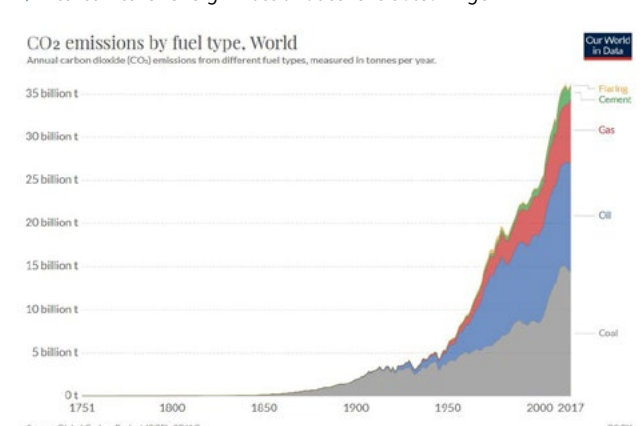
▼ Vækstens kurver

▼ CO₂ udledning globalt. Fra Information ifm. COP24

▼ Vækst kræver energi - Fossilindustriens udledninger

Et unikt økonomisk system gror frem
- fra Kolonialisme til Kapitalisme

Af Niels Aagaard

Fra 1400 tallet erobrede Europas centralmagter stadig flere riger på kloden - Sydamerika, Indien, Asien, Afrika - og startede dermed en udbytning, der i forskellige skikkelser har fortsat til i dag. Som resultat overførtes gigantiske formuer fra de fattige til rige lande, hvor de af adel, konge og handelskompagniernes købmænd blev brugt på krige, luksus, ekspeditioner og mere handel.

Fra 1700 tallet begyndte kapitalejerne at investere deres formuer i fabrikker. Startende i manufakturindustrien i England, hvorfra det spredtes til hele Europa. Kapitalismen var på vej; industriel produktion af varer supplerede nu den blotte handel med varer.

Dette historisk særlige økonomiske system er baggrunden for størstedelen af klima- og biodiversitetskriserne og dets drivkræfter er derfor vigtige at forstå:

Kapitalismens særlige kendetegn

Fabrikernes arbejdskraft blev ansat som lønarbejdere - ikke slaver, ikke livegne, frie til arbejde eller undlade, men også udsat for fyringsrisiko, kapitalejernes magt og afhængigheden af at have job. Den investerende kapitalejer ejede produktionsmidlerne i form af jord, maskiner, bygninger og retten til at anvende arbejdskraften i et bestemt tidsrum efter aftale. Kapitalen bestemte som ejere derfor produktionens formål, dens konkrete tilrettelæggelse som produktionsprocesser og kunne lede og fordele arbejdet, ligesom man havde retten til et eventuelt overskud og bestemte, hvordan dét skulle anvendes – til privat forbrug eller investering, og i givet fald: investering i samme virksomhed/branche eller andetsteds, hvor det var mere lønsomt. Hver fabrik producerede principielt i konkurrence med andre og solgte det producerede som varer på et marked, hvor prisen blev afgjort af udbud og efterspørgsel. Markedet blev den principielle form omkring udveksling af varer, arbejdskraft og kapital organiseret som varemarkedet, arbejdsmarkedet og finansmarkedet. Og der etableredes faglige organisationer omkring salget af arbejdskraften i form af fagbevægelse og arbejdsgiverorganisationer.

Det primære mål for produktionen var ikke at tilfredsstille lokale behov, men at tjene mest muligt til kapitalejerne og således øge deres formue - man producerede for profit. Da der er grænser for, hvor meget man kan opnå ved at mindske udgifterne ved fx at trykke lønninger eller rationalisere og effektivisere produktionen, er det traditionelt sket gennem stadig vækst i produktion og salg. Økonomisk vækst blev ganske tidligt - og er stadig - dette systems dna og kendetegn. Vækst som vejen til mere profit.

Systemet var baseret på privat ejendomsret til produktionsmidlerne, dvs. jord, bygninger, maskiner og den arbejdskraft kapitalejeren havde købt på arbejdsmarkedet. Systemet blev kaldt for 'Kapitalismen'. Jagten på profit resulterede i 100-året fra 1920 til 2020 i en voldsom effektivisering af produktionsprocessen med anvendelse af stadig mere ny og avanceret teknologi – fra de første amerikanske samleband til Ford-bilerne til dagens robotter og avanceret kunstig intelligens i rumindustrien.

Den indbyrdes konkurrence sorterede løbende de svageste virksomheder fra, mens de tilbageblevne mest effektive blev stadig større. Der skete således en centralisering og koncentration af kapitalen, hvor stadig færre, stadig større virksomheder ejede og bestemte stadig mere. Og firmaerne vendte sig i stigende grad mod verdensmarkedet og blev multinationale selskaber, der opererede på tværs af mange lande.

Gennem årene voksede et helt system af institutioner op omkring kapitalismen med aktier, obligationer, valutahandel, børser, kreditinstitutioner og banker. Verdensbanken, Den internationale Valutafond, Frihandelsaftaler osv. Alle med det formål at sikre det økonomiske system som helhed, det 'frie marked' og den fortsatte økonomiske vækst i særdeleshed.

Staternes nye rolle – Velfærdsstaten, Nyberalismen og Konkurrencestaten

Krisen i 1930'erne banede vej for en ny rolle for staten som aktiv regulator af konjunkturer - støtte til erhvervsliv i krisetider og bremse i opgangstider. Det blev til Velfærdsstaten fra 1960'erne med en voksende offentlig sektor i alle de kapitaliserede lande, hvilket i slut 70'erne endte i ukontrolleret inflation og høje renter. Som reaktion voksede nyliberalismen frem fra 1980'erne med hovedbudskaberne: Markedet er effektivt, fjern alle barrierer. Arbejdskraftens fri bevægelighed er godt. Fagbevægelsen er en hindring for markedskræfterne. Staten skal ikke regulere erhvervslivet, men blive til minimalstat. Handel er win-win, så åben alle grænser og skab 'frihandel'. Finanssektoren skaber vækst, giv den frie tøjler. Det blev den økonomiske teori bag Nyliberalismen fra 1980'erne til nu.

Globaliseringen

Med statsledere som Margeret Thachter, Ronald Reagan og økonomer som Morgan Freeman fjernedes det meste statslige regulering af markedskræfterne. Nyliberalismens æra startede. Velfærdsstaten blev rullet delvist tilbage og erstattet af 'Konkurrencestaten', hvis opgave var at sikre kapitalismen veluddannet arbejdskraft, frihandel, infrastruktur og i øvrigt de-regulere finanssektoren – sikre vækst og konkurrenceevne. Med afsæt i nyliberalismen tog globaliseringen fart i 1990'erne med fjernelse af toldmure, frihandelsaftaler, udflytning af firmaer til tredje verdens lande, hvor man udnyttede den billige arbejdskraft, de fattige statters kapitalvenlighed og rigeligheden af råstoffer. Verden blev global, Danmark blev global som del af det.

Kina bliver økonomisk supermagt

Kina startede sine første fem økonomiske zoner i 90'erne efter kapitalistisk forbillede – kapitalisme inden for rammen af en statslig styring, statskapitalisme. I dag er Kina på vej til at blive verdens førende økonomiske magt. „Fra slutningen af 1990'erne førte stort set alle veje til Kina, et land hvor lønningerne var ekstraordinært lave, hvor fagforeninger brutalt blev undertrykt, og hvor staten var villig til at bruge tilsyneladende grænseløse summer på kæmpestore infrastrukturprojekter (...) alt sammen for at sikre, at der var lys i fabrikkerne, og at varerne nåede frem til samleband af containerskibe til tiden (Naomi Klein, "Intet bliver som før", 81).

Her står vi så, på tærsklen til en ny økonomi: Det 21. århundredes økonomi, som skal danne ramme om en produktion, der ikke ødelægger planeten, og som rummer både frihed, demokrati og livskvalitet.

LØSNINGER

Doughnutøkonomi
– et skift til det 21. århundredes bæredygtige økonomi

Nutidens økonomi er opskrift på kaos. Fremtidens økonomi er vækst i naturrigdom og livskvalitet. Doughnut økonomien er en model for fremtidens produktion og forbrug, en omstillingsstrategi til en økonomi, der konsekvent tager hensyn til mennesker og natur.

Af Niels Aagaard, formand for Det Fælles Bedste

“Economics rules the World”,
Kate Raworth, The Grand Financier 2017

Verdens produktion er den største enkelte drivkraft bag klima- og biodiversitetskriserne. Jo større produktion, jo større klimabelastning. En økonomi, som globalt vokser 3 % om året, vil fordoble klodens samlede økonomi hvert 24. år. Men planetens ressourcer er konstante, så en stadig 'vækst' vil udtømme klodens ressourcer inden for en generation og undervejs destruere både klima og biodiversitet.

Vi er tvunget til at skabe en ny model for produktionen, et nyt økonomisk system, som er klimavenligt, retfærdigt og sikrer livskvalitet. Til det skal vi skabe et nyt vækstbegreb, som handler om vækst i naturrigdom og livskvalitet frem for vækst i BNP, i ting.

Det er endnu aldrig noget sted i verden lykkedes igennem en længere periode at afkoble traditionel økonomisk vækst fra CO₂ udledninger og uholdbart ressourcepres. I 2019 udkom en omfattende studie om dette udarbejdet af et internationalt forskerhold for European Environmental Bureau, et netværk af 150 grønne organisationer i Europa. Rapporten *Decoupling Debunked*, der er lavet med støtte fra EU-Kommissionen, konkluderer:

»Gyldigheden af diskursen om grøn vækst er baseret på antagelsen om en absolut, permanent, global, omfattende og tilstræk-

kelig hurtig afkobling af økonomisk vækst fra alle kritiske miljømæssige belastninger. Den undersøgte litteratur viser klart, at der ikke er noget empirisk bevis for, at en sådan afkobling i øjeblikket finder sted.«

Jørgen Steen Nielsen oversatte konklusionen:

„På godt dansk gør forskerne op med forestillingen om, at de velstående i-lande med teknologiens hjælp kan opretholde fortsat økonomisk vækst og samtidig nedbringe belastningen af klimaet og biodiversiteten samt presset på vand og andre ressourcer så hurtigt, som det er nødvendigt.“

Vi ved imidlertid fra de sidste 40 års eksperimenter i Europa, at det er muligt at skabe vækst i natur, miljøforbedringer, klimaindsats og menneskelig trivsel, samtidig med, at man skaber vækst i grønne arbejdspladser, som producerer vores livsformødenheder på en klimavenlig måde. Det er bare en noget anden form for vækst, og altså ikke at forveksle med 'grøn vækst'.

Doughnut økonomi - en økonomi baseret på et fælles forpligtende hensyn til klima og velfærd

Den engelske økonom Kate Raworth formulerer i sin bog "Doughnut Economics" fra 2012 et alternativ til den nuværende økonomiske model. Hendes udgangspunktet er en sønderlemmende kritik af mainstream-økonomien: Dens mangel på forståelse for naturens og økosystemernes betydning og dens planetødelæggende ide om

vækst for enhver pris. Herudfra udvikler hun principperne for den næste økonomi – det 21. århundredes økonomi.

Doughnut Economics er blevet en global bestseller på 18 sprog, og Kate Raworth har forelæst om modellen i FN's Generalforsamling, Verdensbanken, World Economic Forum, OECD, EU-Parlamentet, det britiske parlament, på universiteter, hos virksomheder og ngo'er i snesevis af lande.

Siden er Kate Raworth gået ind i arbejdet med at omsætte bogens tanker til praksis, bl.a. i flere større byer verden over – Amsterdam, Potsdam, Portland m.v. Doughnut økonomien er indgået i et samarbejde med de store byers klimasamarbejde, C40, om at indføre principperne i en række storbyer verden over. Sidst har København besluttet sig til at blive doughnut by. ►

▼ Kate Raworth fortæller om doughnutøkonomi

I sikkerhed mellem to cirkler

Doughnut-økonomien er en økonomi, hvor al økonomisk aktivitet holder sig inden for **de planetære grænser** og samtidig overholder det sociale fundament i form af **FN’s 17 verdensmål**. Kate Raworth siger, at hun ser Doughnut som et kompas for menneskelig adfærd og velstand med to overordnede mål, hvorudfra al økonomi indrettes:

- 1. Ingen skal falde under en rimelig levestandard i form af vand / mad / bolig / uddannelse / indkomst og arbejde / politisk indflydelse / social lighed / sundhed – det sociale fundament i form af FN’s verdensmål
- 2. Ingen skal overskride planetens grænser, for så presser vi planeten ud af dens balance og skaber klimasammenbrud m.m. – det økologiske loft

Rummet mellem de to cirkler definerer „*et økologisk sikkert og socialt retfærdigt råderum, inden for hvilket menneskeheden kan trives*“ (Raworth). Modellen er tænkt som en model for den grønne omstilling af byer, lokalsamfund og hele nationer, når den konkretiseres, udbredes og omsættes til praksis.

Kate Raworth har sammen med sine medarbejdere udviklet et redskab for doughnut økonomien anvendt i praksis: Doughnut Economics Action Lab, DEAL. DEAL skaber samarbejde mellem virksomheder, universiteter, organisationer og byer om realisering af doughnut-økonomien. DEAL arbejder bl.a. sammen med Amsterdam for at omsætte det til handling.

Cirkulær økonomi som redskab

Amsterdams Bystyre har som Doughnut by vedtaget en kommunal plan, som sætter fokus på at skabe en cirkulær økonomi. Målet med planen er bl.a. at reducere Amsterdams brug af råmaterialer med 50% på ti år og nå en fuldstændig cirkulær økonomi i 2050. Skridt for skridt indbygger bystyret stadig flere af Doughnut modellens principper i byens hverdag. Det drejer sig fx om principper som:

At byen deles om ting, affaldssorterer, genbruger og i sine offentlige indkøb køber *brugte* produkter. At standse madspild og sikre, at madoverskud går til de beboere, der har mest brug for det. Målet er 50% reduktion af madaffald i 2030.

Sammen med virksomheder, lokale initiativer og videns institutioner opbygger kommunen en infrastruktur med webplatforme for deling af ting, butikker, der arbejder med genbrug og sparsommelighed, reparationstjenester og -cafeer. Byggematerialer genbruges, og bygninger får et ’materialepas’, der angiver materialernes bæredygtighed. Det første cirkulære bykvarter er under udvikling.

Byen skal samlet mindske indkøbet af nye produkter og generelt gå fra ejerskab til adgang. Til det formål har man formuleret 17 ønskede udviklinger inden for 3 værdikæder: 1) fødevarer og organisk affald, hvor Amsterdam vil starte omstillingen fra forbrug af animalske produkter til vegetabilske, 2) forbrugerprodukter, 3)

bygnings- og byggesektoren. For hver er der sat konkrete mål, som også er indarbejdet i byens indkøbspolitik, fx det offentlige køb af fødevarer til kantinerne.

Andre redskaber

Processen frem mod en Doughnut by foregår – som et fundamentalt princip - i tæt samarbejde med både virksomheder og de mange borgerinitiativer, der allerede er i gang med at fremme den grønne omstilling i Amsterdam.

Det overordnede spørgsmål vedrørende nye initiativer lyder: „*How can our city be a home to thriving people in thriving place, while respecting the wellbeing of all people and the health of the whole planet?*“

Fremtiden skabes i handlingsfokuserede samspil mellem civilsamfund, offentlig og privat sektor, hvor man for hvert nyt initiativ deler hovedspørgsmålet i 4 og spørger hinanden: 1. Vil det nye initiativ skabe mere social trivsel? 2. Skaber det trivsel for vores natur? 3. Skaber det trivsel socialt i verden? 4. Styrker det planeten? . Man forsøger på den måde at gøre det globale ansvar for alle andre mennesker og planeten som helhed til en naturlig del af den lokale politik.

Initiativer og debat understøttes af lokale bæredygtigheds-festivaler, konkrete doughnut-projekter, reparationscafeer og det såkaldte Amsterdam Doughnut Coalition, et netværk af mere end 30 organisationer, virksomheder, lokalråd og forskere, der arbejder for at fremme doughnut-modellen.

City Portrait

DEAL har sammen med C40 m.fl. lavet en metodebog for omstillingen af verdens byer. Hvis man vil omstille, er man nødt til at vide, hvor man står nu. Det kræver ”et snap-shot”, et øjebliksbillede af byen (eller lokalsamfundet): Hvor er vi ift. de planetære grænser? Hvor er vi ift. den sociale trivsel?

Social trivsel ansues ift. 4 parametre – helbred, netværk, muligheder og empowerment. De er igen opdelt i 4 emner hver, fx sundhed, bolig, vand, føde. Trivslen som naturlig habitat måles på faktorer som: Vand, CO₂ kredsløb, muld-erosion, biodiversitet, temperaturregulering, energi-høst. For hver af disse er der en kort beskrivelse af: ”How nature does it” og ”To work like nature” – hvordan kan vi efterligne naturen og dermed skabe løsninger som den.

Når portrættet er lavet, står man med en ret præcis beskrivelse af, hvor byen er i dag. Det sættes op ift. målene for byen. Næste skridt er herefter: Hvordan skal vi så handle for at indfri vores mål?

At arbejde i værdikæder

Al produktion foregår igennem en række trin: Råstoffer > produktion > handel > forbrug > affald / genbrug.

For fx fødevarers værdikæde er det en bevægelse fra jord til bord tilbage til jord igen.

I Doughnutprocesserne sætter aktørerne – det kan være borgere, virksomheder, ngo’er, videnskabsfolk, eksperter og forvaltning - sig sammen for at definere de områder i værdikæderne, hvor man kan skabe forandringer til bæredygtighed - reducere ressourceforbrug, genanvende, spare, omforme, udvikle og nytænke del-processer for at optimere.

Fx for fødevarer: Selve *produktionen* i jordbruget kan indrettes klimavenligt og regenerativt. *Transporten* kan minimeres og foregår per el-cykel, el-bil, el-tog med el fra vind og sol med samkørsel indtænkt. *Genanvendelse* af madspild fra supermarkeder og restauranter kan sættes i systemer og anvendes til kompost eller som mad til fattigere dele af befolkningen. *Forbruget* af fødevarer kan gå fra kød til overvejende *plantebaseret* i offentlige kantiner, skoler og i byens restauranter. Det samme i hjemmene. *Annonceringer* fra supermarkeder og fødevarerbutikker kan indrettes derefter. Der kan indrettes fødevarer-med-produktion i byerne (Urban Farming), i skolerne, i fælleshavedyrkninger. Nogle processer kræver *nyforskning og udvikling* – fx en anden måde at ’dyrke’ havet på for at få tang til fødevarer.

Så man samler kompetencerne og anvender dem bedst muligt på konkrete hot spots i værdikæden. Og derudfra handler man.

Alle de steder i værdikæden, hvor der ikke foregår en tilstrækkelig bæredygtig produktion, kan vi igangsætte ny produktion, som holder sig inden for de planetære grænser og verdensmålene. Således bliver iværksætteri og de dermed følgende nye grønne jobs en del af helheden, af hele processen fra vugge til vugge.

Lokalisering kombineret med omlægning af produktion og forbrug

Doughnutøkonomien sætter fokus på vores overforbrug og affald og viser vej til en konsekvent cirkulær økonomi. Den er baseret på nyskabende samspil mellem parter, der normalt er adskilt fra hinanden: civilsamfund, offentlig og privat sektor.

Samarbejdets kerne er at fremme omstillingen og udvikle morgendagens nye virksomheder, den næste økonomis frontløber-virksomheder, baseret på konsekvent bæredygtighed. Fordelene ved at være blandt de fremsynede first movers kan blive en stærk drivkraft for erhvervslivets aktive medvirken. Især når det offentlige begynder at skabe bedre rammer omkring den nye økonomi og vanskeliggøre den traditionelle gennem lovgivning. Doughnutøkonomien har et fokus på vores enorme globale handel, som belaster klima og overfører ressourcer fra fattige til rige lande. Det indlysende svar er at lokalisere økonomien, så produktionen foregår så lokalt og regionalt som muligt. Det vil samtidig kunne fremme de lokale fællesskaber og et lokalt demokrati, skabe grønne jobs og mindske vores afhængighed af store internationale selskaber. ■

Doughnut omsat til praksis

Af Niels Aagaard, formand for Det Fælles Bedste

Økonomiens opgave er, med Kate Raworths ord, ”to meet the needs of all, within the means of the planet” – at imødekomme alles behov inden for de ressourcer planeten råder over. For at gøre det, skal vi omstille vores måde at producere på. Hvis man et øjeblik ser bort fra større samfundsomvæltninger, er der tre veje at gå: 1) regulering fra stat og kommuner, 2) omstillinger af de eksisterende virksomheders produktion, herunder indførelse af ny teknologi, 3) igangsættelser af ny, gennemført bæredygtig produktion. Vi er nødt til at gå alle tre veje.

Vej 1 kræver for at få tilstrækkelig effekt, at der bliver tale om radikale lovreformer som en høj CO₂ afgift, CO₂ mærkning af varer kombineret med CO₂ kvoter til forbrugerne, indførelse af Klimaundtagelsestilstand der muliggør større reformer, udfasning af olie, kul, gas og biomasse inden for få år, fødevarerpriser som afspejler de reelle produktionsomkostninger medregnet fældet regnskov og international transport, statslige jordbrugsfonde, der opkøber landbrug og udstykker dem til klimavenlige småbrug. Altså radikale lovreformer og -indgreb. Ellers har det for lidt effekt. Det er der lige nu ingen politiske partier, der vil lægge ryg til, og det vil kræve stærke borgerbevægelser for at gennemtvinge sådanne skridt.

Vej 2 kan principielt sagtens lade sig gøre – og er i det helt, helt små på vej - men vanskeliggøres af hensyn til indtjening, konkur-

renceevne, frygt for udflytning til udlandet og nedlæggelse af arbejdspladser. Helt reelle argumenter set med virksomhedsbriller, blot ikke set med klimaets og de kommende generationers briller.

Det kan fremskyndes, når forbrugerne omlægger deres vaner og indser hvilken enorm magt de har, når holdningerne i befolkningen skifter, så politikerne tør begynde at regulere erhvervslivet anderledes gennemgribende, når teknologier fremskyndes, og når industrilederne begynder at forstå situationens egentlige, fulde og grelle alvor. Men der er lang vej endnu, og vejen er tungt brolagt med greenwashing.

Den danske regering har indtil videre valgt at satse på, at ny teknologi vil klare ærterne. Det virker som en umådelig farlig vej, hvor man i stedet for at satse på de teknikker, vi allerede har, vælger at tro på fremtidige, endnu ikke opfundne, som Power-to-X og Carbon Capture and Storage. Da samtidig langt størstedelen af klodebelastningen kommer fra adfærd, sociale mønstre, økonomiens tvang til stadig økonomisk vækst m.v. er det at spille hasard med de muligheder, som vi er tvunget til at udnytte i dette ene resterende tiår, før Tipping Points overskrides.

Vej 3 rummer nogle oplagte muligheder. Den har betydelig chance for at skabe vindersituationer, rollemodeller og frontløbere – og nok så vigtigt: effekt ift. klima. Vi kan simpelthen sætte ny bæredygtig produktion og handel i gang, så vi ikke længere er afhængige af kæmpemæssige globale firmaer, men lokalt kan producere vores egne basale livsforbrugsnødheder. Det vil gøre os modstandsdygtige over for globale kriser, finanskaos og klimaændringer, der ellers om nogle år kan forhindre, at vi får varer, mad og arbejdspladser.

Konkret kan denne tredje vej skabes sådan:

- 1. **En grøn/bæredygtig Livsstil**
Civilsamfund, kommuner, virksomheder og videnskab hjælpes om at formulere en moderne guide til en grøn livsstil med tommelfingerregler for fremtidens livsstil. På sigt skal vor livsstil svare til, at vi ikke bruger flere ressourcer end, at der også er til kommende generationer, dvs. en livsstil efter *One Planet princippet*. Det handler ikke om afsavn, men om at leve enklere, klogere, deles, omlægge vaner, prioritere anderledes, fx prioritere klimavenligt producerede fødevarer uden gift, livskvalitet, natur og fællesskab – gøre tingene som vi

efterhånden godt ved, de skal gøres, og hjælpe hinanden med at tilrettelægge det.

- 2. **Ny produktion til en grøn livsstil**
Vi iværksætter nye produktioner, hvor vi indtænker klima, miljø, ressourcer og mennesker. Vi producerer kun det, vi har brug for til denne grønne livsstil. Det produceres (så vidt muligt) lokalt, så vi undgår transport fra den anden side af kloden. Vi sikrer os, at det vi laver er langtidsholdbart, kan genbruges og repareres. Det produceres klimavenligt, uden affald og vi tænker i økonomisering af ressourcer.

Borgere, foreninger, kommuner og lokale virksomheder iværksætter enten sammen eller enkeltvis produktioner, som matcher de behov, der ligger i den grønne livsstil. Vi producerer, genbruger og reparerer på den måde hus, fødevarer, tøj, møbler, energi, transportmidler, teknik osv. til de basale livsforbrugsnødheder. Og kun det, for der er ingen grund til at producere bare for at producere, endsige skabe luksus. Vi skaber på denne måde nyt, nødvendigt og bæredygtigt arbejde ud fra lokale behov.

- 3. **Vi skaber grønne jobs lokalt med bæredygtig produktion af vores basale hverdagsvarer**
Med de givne fremtidsudsigter er der masser af jobs i omlægningen af landbrug, at plante skove og stå for naturgenopretning, redde insekter, dyreliv, genopbygge hav, økosystemer, fjorde og søer. Der er også masser af jobs i klimatilpasning, dvs. bygge diger, dæmninger, klimasikre bygninger, broer, byer osv. Men først og fremmest ligger de nye grønne jobs i at skabe bæredygtig produktion og handel, som følger doughnut økonomiens principper.

I dag er under 2% af alle danske varer bæredygtige. Fremadrettet igangsætter befolkningen selv det nye, gerne sammen med kommunen og de lokale virksomheder, der er interesseret. Der udvikles værksteder, firmaer og fx andelsselskaber, som skaber de nye bæredygtige varer. Vi indfører med andre ord gradvist en lokal forsyning af varer, hvor vi ikke længere køber møbler fra Kina lavet af træ fra Rusland, tøj fra Indien farvet i ►

Pakistan, jordbær fra Sydafrika, fisk fra Japan osv. Dermed gør vi os gradvist modstandsdygtige over for globale kriser og virkningerne af klimaændringer, for vi kan producere vores livsforholdene selv, lokalt.

4. **Vi genskaber i en moderne version det bedste fra de gamle håndværk** med al deres viden om brug af naturlige materialer, enkelhed, holdbarhed og deres faglige kunnen. Vi skaber produktioner, der betragter arbejde som skaberkraft, hvor det ikke kun er produktet, men også den kreative proces bag, der tæller. Og hvor ting produceres til at være smukke og holde længe.
5. **Al produktion er inden for kort tid økologisk** målt på hele varens livscyklus fra start til slut. Alle varer mærkes ift. økologi, klima- og ressourcetilvirkning og gøres emballagefri. Stat, kommuner, borgere og bæredygtige virksomheder hjælper hinanden med at skabe passende rammebetingelser for produktionen, fx ingen moms på klimavenlige varer.
6. **Vi arbejder med en cirkulær økonomi.** Affald findes ikke længere. Brugte ting sorteres, og alt genbruges. Alle varer kan i fremtiden skilles ad. En ødelagt del kan repareres og indgå i ny produktion – det gælder løbeskoen, cyklen, mobilen, tøjet, boremaskinen osv. Affald er ressourcer. Brugt tøj, møbler osv. upcycles til nye varer.
7. **Fællesskaber i fremtidens virksomheder.** En del virksomheder vil være personligt ejede. En anden del kan være fællesejet, som det gjaldt under Andelsbevægelsen 1860-1960, eller de sidste årtiers socialøkonomiske virksomheder, der inklude-

rer mennesker, som normalt er uden for arbejdsmarkedet. Vi indretter virksomhederne med et humant tempo, produktionen tilpasses menneskene ikke omvendt, og der er et udbredt medarbejderdemokrati.

8. **Alle virksomheder arbejder ud fra 4 bundlinjer:** De skal være bæredygtige økonomisk, dvs. producere noget nødvendigt og brugbart og kunne klare sig på markedet uden tilskud. Bæredygtige økologisk, dvs. tage hensyn til natur, dyr og miljø. De skal være socialt bæredygtige med ordentligt arbejdsmiljø, løn, med demokrati og fællesskaber i arbejdet. De skal være mentalt bæredygtige, dvs. ikke stresse og ødelægge folk. I dag er dårligt psykisk arbejdsmiljø største årsag til sygefravær.
9. **Vi indfører bytte- og deleøkonomi.** Det betyder fx, at vi laver deleordninger for el-biler og el-cykler, indfører fælles værkstedshuse og -kontorer og laver byttemarkeder for tøj, møbler og elektronik. Vi behøver ikke eje alt, vi kan deles om det.
10. **Vores fødevarer produceres på måder, som opbygger jordens ressourcer, lagrer CO₂ og forbedrer mulden.** Vi omfatter til permakultur-landbrug, skovhaver, dyrker flerårige grøntsager og skaber frugthaver med mange slags dyr og høj biodiversitet. Vi har dyrehold, men minimerer kødproduktion, behandler dyrene ordentligt. Vi genopretter havenes og fjordenes bestand af fisk og anvender skånsomt alt relevant fra havet såsom tang, ålegræs, svampe, muslinger.
11. **Vores huse og boliger produceres økologisk** af lokale, åndbare og naturlige materialer plus genbrugsmaterialer. Vi bruger

ler, træ, halm, sten, strå, sand osv. Vi opsamler og genbruger regnvand og forsøger at undgå affald fra husenes varme, energi og menneskelige brug ved at genanvende.

12. **Vores energi baseres på vedvarende energikilder** som sol, vind, jord, geotermi og havenergi. Vi producerer og ejer selv energien i lokale energilug.
13. **Folkesparekasser.** Befolkningen hjælpes om at oprette pensjonskasser, forsikringsselskaber og folkesparekasser, hvis formål er at støtte etablering af bæredygtige virksomheder. De ejes af lokale fællesskaber og arbejder for omstillingen - uden spekulation i skattely, hvidvaskning, investeringer i luksusboliger, industrielle landbrug, militærindustri, fossilindustri og valutahandel.

Det er egentlig ikke svært. Vi har gjort det før og kan gøre det igen. Det handler bare om at gå i gang - handle, hvor den største hindring måske er vores egne mentale bindinger. Vi har en tendens til at tro, at alle virksomheder, al økonomi og produktion skal ligne storindustri, have avanceret teknologi, sejles ind på et Mærskskib, ledes af mænd i jakkesæt der bestandigt river aktiekurser af sig. Men måske er svaret at gøre tingene enkelt, lokalt, med så begrænset teknik som muligt og ved brug af faglighed og vores sunde fornuft - "Small is beautiful". Ikke mindst for at blive mindre sårbare ift. de ændringer, der kommer nu. ■

HANDLINGER

Amsterdam går forrest og omstiller til doughnut by – en by der passer på planet og mennesker

Amsterdams bystyre har valgt at gå i spidsen for Amsterdams udvikling til en innovativ Doughnut-by, i tæt samarbejde med byens borgere, erhvervsliv, uddannelses- og andre institutioner.

Af Erving Knus og Kirsten Krog-Jespersen, medlemmer af Aarhus Doughnut gruppe

En storby i dialog med byens borgere

Der er blevet afholdt en række workshops i byens forskellige kvarterer, hvor kommunale embedsfolk har lyttet til borgernes visioner og prioriteringer for, at de kan trives i byen. De mest gennemgående svar handlede om at komme i forbindelse med naturen – færre biler og flere grønne områder i byen. Ønsket om boliger til overkommelige priser, der kan understøtte udvikling af netværk og naboskabsinitiativer, tilgængelig og billig offentlig transport. Åben dialog mellem byen og de forskellige netværk om deres rolle i beslutningstagen. „Beslut ikke for os – gør det med os og giv os medejerskab og medansvar“. Bevægelsen frem mod målene skal løbende kontrolleres via et omfattende monitoreringssystem.

Arbejdet og samarbejdet er struktureret i overensstemmelse med de fire synsvinkler – social og økologisk synsvinkel, lokalt og globalt.

	Socialt	Økologisk
Lokalt	1. Hvad betyder det for indbyggerne i Amsterdam at trives?	2. Hvad betyder det for Amsterdam at trives i sit naturlige habitat?
Globalt	4. Hvad betyder det for Amsterdam at respektere jordens befolknings velfærd?	3. Hvad betyder det for Amsterdam at respektere jordens trivsel?

Doughnut'ens sociale og planetære grænser kan anvendes som et værktøj til at lave et By-portræt vha. skemaets 4 synsvinkler.

Den lokalt sociale synsvinkel

Det udarbejdede By-portræt (Creating City Portraits) giver et øjebliksbillede af byens nuværende status i forhold til velfærdskomponenterne – *At være sund*: adgangen til mad, vand, godt helbred og gode boliger. *At være aktiveret*: uddannelse, energi, beskæftigelse og indkomst, *At være forbundet*: mobilitet, samfund, digitalt og kulturelt, *At være bemyndiget*: social lighed, politisk stemme, lighed i mangfoldighed, fred og retfærdighed. Portrættet viser hvor man er – byens baseline - ift. velfærd og dermed udfordringer i forhold til en række områder, som byen efterfølgende har formuleret nye målsætninger for at imødegå.

Eksempelvis viste City Portrait, at der er stor mangel på boliger og især billige boliger. Status var, at 20% af lejerne kunne ikke

betale faste udgifter efter husleje. Målet blev derfor formuleret som: Flere, bedre, billigere boliger. Tilsvarende fandt man, at 40% af alle indbyggere er overvægtige og 49% har risiko for angst. I forhold til denne status blev målet: mindre fedme, mindre angst. Derefter formuleres en politik, der konkret og i praksis fremmer målene, hvorefter man følger og måler på udviklingen

Sunde økosystemer - den lokalt økologiske synsvinkel

Designere i Amsterdam integrerer biomimeti'k design i deres bygninger, levesteder for arter ved f.eks. at bruge bihotel- mursten, sikre steder til fuglereder. Grønne tage og vægge understøtter flere arter og giver bestøver korridorer. Grønne veje og bygninger renser desuden luften, filtrerer vandet, opbevarer kulstof og fremmer biodiversitet.

En handlingsplan for reduktion af luftforurening kulminerer i 2030 med et **fuldstændigt forbud mod benzin- og dieslbiler**.

Hele planetens trivsel - den globalt økologiske synsvinkel

Byen har økologiske effekter langt ud over dens grænser i form af indbyggernes forbrug af produkter som er produceret andre steder, fx mad, elektronik, tøj, byggeprodukter. Fx produceres 63 % af byens totale CO₂ emissioner uden for byen og er indlejret i importerede varer.

Der foretages beregninger af byens aftryk på de planetære grænser som er baseret på en modelleringsteknik: input-output analyser, som kan bruges til at estimere det samlede beløb for ressourceforbrug forbundet med forbrug af varer, der er produceret over hele verden.

Verdens befolknings velfærd - den socialt globale synsvinkel

Her fokuseres på de mennesker, der producerer de varer, der købes af byens institutioner, virksomheder, samfundsorganisationer og husstande. Amsterdam er forbundet med komplekse globale forsyningskæder gennem utallige indkøb. Disse indkøb understøtter jobs hos millioner af mennesker over hele verden, men de medfører ofte udbytende arbejdsvilkår, der undergraver menneskers

rettigheder og velfærd. Som modsvar er Amsterdam nu hjemsted for innovative virksomheder, fx

- Moyee Coffee er et specialkaffefirma, der fremmer 'messe' kædeproduktion, der bevarer mere af den skabte værdi i op-rindelseslandene.
- Fairphone er en smartphone-producent dedikeret til ansvarligt indkøb af råvarer, der ikke involverer farlige arbejdsforhold eller børnearbejde.

Byen er desuden hjemsted for samfundsorganisationer der arbejder på at ændre situationen: Kampagnen Clean Clothes, der arbejder på at sikre arbejdstagernes grundlæggende rettigheder. Fairfood, en løsningsorienteret NGO, der skaber gennemsigtighed i globale madforsyningskæder og sikrer en fair leveløn for de ansatte.

Amsterdam kommune arbejder selv på at udvikle en ansvarlig indkøbspraksis baseret på byens sociale og økologiske mål, kommunens programmer om 'sociale afkast', dens bæredygtigheds dagsorden og den cirkulære økonomi.

Amsterdam arbejder med at borgere, erhvervsliv og forvaltning sætter sig sammen og kigger på VÆRDIKÆDER inden for en række centrale varegrupper og finde de steder i produktionsprocessen/ værdikæden, hvor man kan lave klimavenlig og cirkulær økonomi, fx mere klimavenlig produktion, mere klimavenlig transport, mindre madspild, plantebaserede fødevarer i stedet ►

for kød i kantiner, restauranter, i skoler og i private hjem, genbrug, recirkulering af produceret mad, mindre affald, mere genbrug.

Amsterdams cirkulære økonomi

Målet med planen, *The Amsterdam Circular 2020-2025* ([www.amsterdam.nl > en > news](http://www.amsterdam.nl/en/news)) er bl.a. at reducere Amsterdams brug af råmaterialer. Doughnut strategien betyder at man genanvender og indfører en konsekvent cirkulær økonomi. Planen består bl.a. af:

- Sammen med borgerne har bystyret formuleret 17 ønskede udviklinger inden for 3 værdikæder: 1) fødevarer og organisk affald, 2) forbrugerprodukter, 3) bygnings- og byggesektoren. For hver er der sat konkrete mål.
- Amsterdams har derfor besluttet, at man reducerer byens brug af råmaterialer med 50% på 10 år og når til en fuldstændig cirkulær økonomi i 2050.
- Bystyret vil mindske indkøbet af nye produkter og gå fra ejerskab til adgang, leje, låne, deles om.
- Amsterdam vil starte omstillingen fra forbrug af animalske produkter til vegetabiliske
- Madspild hos forbrugere og virksomheder skal reduceres med 50% til 2030
- Fra 2023 vil Amsterdams bystyre indføre kriterier for cirkulær og social ansvarlighed ved udviklingen af byggeri og offent-

lige rum. Fra 2025 skal alle aktiviteter vedrørende bygningsrenovering og vedligeholdelse følge principperne for cirkulær konstruktion. Dette skal gælde den eksisterende bestand af både sociale og private boliger, offentlige ejendomme, skoler, forsyningsvirksomheder samt offentlige rum,« hedder det i strategien.

- Som et led i en større kampagne for at producere og bruge bæredygtig energi, har Amsterdam bystyre forbudt reklamer for benzin-og dieselbiler og for billige flyrejser på byens metrostationer.

Doughnut modellens cirkulære økonomi monitoreres fortløbende

- Hovedformålet med denne styring er at kortlægge, i hvilken grad byens økonomi er blevet cirkulær, og hvor der er behov for en større indsats. Man starter med at beregne den samlede byrde af råstoffer og materialer, som byen forbruger og producerer i form af affald. Med det som grundlag kan man måle CO₂-udledninger og miljømæssige omkostninger.
- I overensstemmelse med doughnut-modellen skal kontrolsystemet også fokusere på de sociale aspekter af processen frem mod den cirkulære og mere bæredygtige økonomi såsom betydningen for sundhed, uddannelse og lighed.

- Det hele skal foregå i tæt samarbejde med både virksomheder og de mange borgerinitiativer, der allerede er i gang med at fremme den grønne omstilling. Byrådet for Amsterdam nævner for eksempel initiativet Ma.ak020, der laver årlige festivaler for et mere bæredygtigt Amsterdam og omfatter omkring 20 konkrete doughnut-projekter samt de ca. 20 reparationscafeer, hvor byens borgere med hjælp kan reparere husholdningsapparater og meget andet og dermed mindske indkøbet af nye ting.
- Dertil kommer Amsterdam Doughnut Coalition, et netværk af mere end 30 organisationer, virksomheder, lokalråd samt forskere, der arbejder for at fremme doughnut-modellen.

Generelle kilder:

- Building blocks Amsterdam Circular 2019
- Creating City Portraits Methodology 2020
- The Amsterdam City Doughnut 2020 ■

I morgendagens ressourceøkonomi værdisætter vi vores samspil med naturen

Cirkulær økonomi

Jo hurtigere vi ødelægger naturen, jo mere ’vækst’ noterer vores økonomiske system. Men forbrugsfesten er forbi, for planetens ressourcer opbruges i stadigt højere tempo. Der er kun de samme begrænsede ressourcer – naturen på én planet - og vi har allerede udløbsdatoer på muld, vand, luft, fødevarer.

I den ny form for økonomi, vi er nødt til at skabe, må naturressourcerne blive de egentlige værdimål.

*Interview med Steen Møller, initiativtager til Friland og Grobund
Interviewer Niels Aagaard, formand for Det Fælles Bedste*

Steen: Jeg er sikker på, at al fremtidens økonomi bliver en økonomi, der er baseret på biologien, altså på recirkulering af biologisk materiale. Vi er nødt til at recirkulere næringsstoffer og ressourcer, og det vil automatisk ske, når vi snakker om biologi. For at fremme det, skal vi finde nye måder at værdisætte ting på.

I dag har vi en kunstig form for værdimål – penge og aktiekurser, valutakurser, forventede spekulationsgevindster m.v. Vi har penge som værdimåler og der værdisættes i forhold til kurser på aktier og i forhold til forventet afkast på finansspekulationer. Fuldstændig uden enhver relation til naturen og de planetære grænser.

Der vil det være godt, hvis vi kan få kurserne - værdimålet - fastsat i forhold til, hvordan vores brug af naturen og enhver given ressource - altså vores produktioner - påvirker naturen. Frembringer vi flere ressourcer biologisk, dvs. i samarbejde med sol og natur, når vi igangsætter en bestemt given produktion, så giver det en høj kursværdi. Men hvis vi i stedet ødelægger ressourcer, så bliver kursværdien lavere. Så pengene får den rolle at værdisætte konsekvenserne af vores samspil med naturen.

En økonomi der er fuldstændig afkoblet fra naturen, i stadig kamp med naturen

I dag er vi fuldstændig afkoblet fra naturen hvad angår vores økonomi. I dag er det sådan, at de ressourcer der er på planeten – og det gælder hvad enten det er metaller, olie, vand, gas e.a. – de har ingen værdi før vi har fået fat i dem, har brugt dem til en produktion for at tjene penge. Og når vi er færdige med at bruge dem, så smider vi dem bare ud i jorden, i luften og i vandet, hvor de virker ødelæggende på hele naturen og dens ressourcer.

Men det er den måde, vi laver økonomi på. Og jo hurtigere det går, desto stærkere er vores økonomi – vi kalder det for ’vækst’.

Altså vækst i den nuværende forståelse og kontekst. Og det er jo altødelæggende. For vi opbruger ressourcerne i stadig hurtigere tempo, og ødelægger kloden igennem vores produktioner, forbrug og vores affald af enhver slags, herunder CO₂.

Derfor skal vi koble økonomien sammen med naturen. Og grundlæggende er det fordi vi skal have en ny form for økonomi, hvor vi opgiver kampen mod naturen. Hele vores grundlag for al det vi gør i dag, det rationelle grundlag, det er baseret på ’kampen mod naturen’. Hele naturvidenskabens fundament er baseret på dette: Kampen mod naturen.

Det må stoppe, det skal hedde ’samarbejde og respekt’ med og for naturen. Og derudfra kan vi skabe en helt ny økonomi, som rækker ind i fremtiden. Og som understøtter en udvikling i ’samarbejde med naturen’, hvor vi afslutter den kamp vi har kæmpet i nu århundreder.

Ud af det vil der springe en lokalisering. Og vi vil få en forskellighed fra lokalitet til lokalitet. Det er så dét, man kan udveksle viden, erfaring og kultur omkring. Og vi vil få en forskellighed fra lokalitet til lokalitet, fordi den lokale kultur og økonomi udspringer af den biomasse, der kan frembringes på stedet. Og vi vil igen få en forskellighed og mangfoldighed, som vi har haft en gang.

Derfra kan vi igen udveksle globalt, hvor globaliseringen kommer til at bestå i udveksling af viden, erfaring og kultur, og ikke som nu: En udveksling af ressourcer, arbejdskraft og penge, som giver en kolossal skævvridning, fordi ressourcerne – på mirakuløs vis - ender ved os, der er rige i forvejen, og bliver taget fra dem, der er fattige i forvejen.

Fremtidens økonomi er ressourcernes økonomi

Det er en fremtid ens økonomi, hvor det er ”ressourcerne”, der er økonomien. Den økonomi, vi har nu, det er en abstraktion, hvor du opretter en række nuller i en computer, og så er du blevet rigere. Det er jo en videreførelse af ’troen’. Bankerne er vores kirker, suppleret af supermarkeder osv. Men det er dém, der er ypperstepræsterne: Bankerne.

Og det er en trosretning. Hvilket betyder, at den kan falde bare sådan, i ét nu. Det har vi set, under bank- og finanskrisen i 2008, hvor det hele væltede som et korthus.

Hvis du kan gøre rede for, hvilke ressourcer der er i dit lokalområde, og oven i det kan redegøre for, hvor mange træer der er, hvor meget plantevækst man finder, hvor mange sjældne fugle, sjældne insekt- og dyrearter der er, så stiger din kursværdi i takt med omfanget af liv og naturlige ressourcer. Det vil være et reelt udtryk for værdi. Det er afsat i en reel virkelighed, ikke i en abstraktion, baseret på at nogen handler på børsen og gør sig forestillinger om det virkelige liv. ■

Eksempel

Så længe der kan tjenes penge på olie, kul og gas, vil kurserne på fossilindustriens aktier være høje, og de vil fremstå som værdifulde i vores kunstige værdimåls-system. For sådan beregner vi ’værdi’ i dag i vores økonomiske system: Ud fra hvad vi kan tjene på at investere i disse industrier.

Også selvom fx klimavidenskaben har bevis for, at de fossile brændstoffer udleder CO₂, der vil ødelægge planeten og dermed vores eksistensbetingelser inden for årtier. Hvis der stadig kan tjenes penge på at ødelægge kloden, så sættes værdien højt, selv efter 40 års klimadebat. Derfor fortsætter fx danske pensionselskaber deres investeringer i fossilindustrien.

Videnskabsfolk ansat i Exxon og Shell var blandt de første, der i 70’erne og 80’erne fandt videnskabelige beviser for, at de fossile brændsler ved en fortsat anvendelse ville ødelægge kloden. Men selskabernes formål er at tjene penge, så man fortsatte blot produktionen, mens man - for at sløre den ubehagelige viden - skabte en omfattende tvivlsindustri, der skulle anfægte den selvsamme viden om sammenhængen mellem klodens ødelæggelse og brugen af fossile brændstoffer. Så værdien i selskaberne kunne holdes fortsat højt, hjulpet af uvidenhed i vore samfund.

Først nu er den samlede klimavidenskab så stærk, at den kan trænge igennem dette røgslør, hvorefter oliekurserne daler drastisk, fordi investorer frygter for deres penge i fremtiden, hvis ingen vil aftage olien. Dermed mindskes fossilindustriens værdi. Men hvis dens værdi havde været fastlagt ud fra noget, der også inddrog påvirkning på naturen, miljøet og kloden, så ville hele den fossile industri for længst have fået en helt anderledes lav værdi.

Niels Aagaard